

SJEĆANJA MIRA AUFERBERA

Otac mi je bio industrijalac u Osijeku, a ja sam rođen i živio sam u Osijeku kao namještenik u fabrici četaka. Oženjen sam tek od decembra 1940. godine. Žena Ančica je ostala noseća kada su me ustaše odvele u junu 1941. u Gospić. Osim oca i majke imao sam 2 brata, koja su uspjela pobjeći u Italiju, dok su roditelji bili odvedeni u Aušvic u Poljsku, gdje su i stradali. Moju drugaricu Ančicu, rođenu Rajh, odvele su ustaše kasnije sa djetetom i likvidirale ih oboje u Jablancu. Uspjeo sam ih vidjeti prilikom dolaska u Jasenovac u proljeće 1942. Nakon deset dana su ih ubili.

Iz Osijeka su me po noći vozom prevezli u Zagreb nekako sredinom juna 1941. Predali su cijelu grupu na Sajmištu, gdje je bio veliki ustaški Sabirni logor i preko koga su prošle stotine hiljada uhapšenih. Neki su prema pričanju drugih dobili ispočetka i propusnice za odlazak u Italiju od grada Zagreba. Ostali, koji nisu imali dozvolu da izađu iz Sajmišta, bili su poslani "na rad". Hrvati na tri mjeseca, a nama Židovima nije bio određen rok. Tako su nas poslije 2-3 dana odvezli u Gospić.

U Gospiću sam bio kao zatočenik na prisilnom radu do augusta 1941, kada su Gospić preuzeli Italijani. Poslije sam sa ostalim zatočenicima bio premješten najprije u Krapje, gdje sam ostao do likvidacije tog logora krajem septembra iste godine. Iz Krapja su nas prebacili na rad u Ciglanu Jasenovac, gdje je bio formiran novi Sabirni logor. U Ciglanu sam bio ložičar kod parnog stroja i tome imam da zahvalim što sam preživio tu veoma jaku zimu.

U januaru 1942. godine je bila formirana Kožara u Jasenovcu. Grupnik te radne jedinice, koja je bila u selu van logora Ciglane, bio je odmah Sisi Alkalaj, stručnjak za izradu raznovrsne kože, a bio je inače dobar i sposoban rukovodilac, pa je taj posao išao kako su ustaše htjele i kako je njima najbolje odgovaralo. Htjeli su svi časnici da im se prave čizme od razne kože, a njihovim ženama je trebalo praviti moderne cipele i tašne. Sisi je tražio stručnjake među zatočenicima, ali je primao i one koji nisu bili pravi stručnjaci, ali su se radom lako mogli osposobiti za bolje poslove. U Kožari je tako bila formirana i proizvodnja četaka /kefa/, pa su i mene kao stručnjaka za izradu četaka uzeli. U toj radnoj jedinici je is-

početka bilo zaposleno oko 120 zatočenika, a pravih stručnih četkara bilo nas je samo četvorica, i to svi iz Zagreba i Osijeka. Ostali su bili tek priučeni, ali su radili i druge razne poslove u Kožari. Sisi je u principu željeo da pokaže ustašama očiglednu korist od rada, kakav su upravo ti zlikovci tražili za svoju ličnu korist. Tako sam eto i ja postao "važan četkar" u sastavu Kožare.

Ostao sam u sastavu Kožare sve do kraja mog zatočenja. U 1942. godini već rano u proljeće zavladao je pjegavi tifus i u našem logoru. Dr Arnold Sternberg je liječio sve nas u Kožari, koliko je mogao, u datim okolnostima. Dosta je zatočenika umrlo od te bolesti. Među njima je bio i bogati Danko Salom iz Sarajeva. Ostali su, još dok su bili jako slabi poslije tifusa, odvedeni na likvidaciju po naredjenju ustaških nadzornika kada su dolazili u Kožaru, da vide šta ko radi. Nije niko htjeo ni da ide u bolnicu, jer su iz bolnice kao i iz Ciglane Jasenovac odvajali slabije i odvodili ih na likvidaciju. Mjesto umrlih i odvedenih Sisi je tražio druge na njihova mjesta pod izgovorom, da ne bi mogao izvršiti postavljene zadatke u odredjenim radnim jedinicama. Bilo je intervencija sa raznih strana, da se pojedinci prime kao "stručnjaci", ali je teško bilo udovoljiti svakoj intervenciji, jer su ustaše budno motrile šta koji zatočenik radi i kako se inače ponaša među ostalim zatočenicima. Neke su ponekad i nagrađivali kojom cigaretom.

U 1943. godini bili su odvedeni svi Srbi, oko 20 kožara i 2 četkara. Koncem te godine donijeo je jedan novi radnik, Kovačević, nekakav propagandni materijal, koji je bio komunistički, pa je to nekom provalom bilo otkriveno i povedena je bila jedna strašna istraga sa mučenjem i batinanjem. Tukli su svakoga ko im je bio sumnjiv, ili ko nije htjeo da kaže kada i ko je dijelio taj materijal. Postrojili su nas onda, oko 120 ljudi, po spisku i prozivali nas po imenu. Do mene je stajao Milo Pesah iz Tuzle. Kad su njega prozvali, on se bio sasvim ukočio. Prihvatio me je za lijevu ruku nad ručnim zglobovima i tako čvrsto stegnuo, da sam kasnije više dana imao modricu. Sa još 20 prozvanih zatočenika odveli su i njega kao "komunistu" i likvidirali ga. Povremeno su i kasnije pojedinačno, ili po dvojicu - trojicu, odvodili i slali druge na njihova mjesta. Sjećam se braće Kabiljo, od kojih je mlađji bio inženjer, ali su svi radili jednake poslove u Kožari i jednako su patili, kao i svi drugi.

Sisi Alkalaj je bio vanredno talentovan i sposoban za upravljanje u Kožari. Znao je otvoreno razgovarati sa ustašama bez ikakvog straha i ustezanja, kao i sa zatočenicima, koje je bez razlike čuvao, savjetovao i štitiio koliko je bolje i više mogao da čuva. Stalno je govorio ustašama, da mu je svaki "neophodno potreban" za odredjeni mu posao. Bio je odličan stručnjak i organizator ra-

da. Zato su ustaše njega osobito čuvala i, koliko je meni poznato, on nikada nije bio u opasnosti da ga likvidiraju. Išao je pod stražom ustaša često i u druga mjesta, najviše u Zagreb, ili u Karlovac, za nabavku materijala, pa je možda imao i priliku da pobjegne, ali sigurno nije to htjeo da uradi, jer je bio ubijedjen, da bi svi zatočnici Kožare zbog toga stradali. Njemu se svakako može najviše zahvaliti, da je Kožara kao logor ostao na mjestu do kraja rata.

Bila je u Kožari i jedna mala radiona čizama i rukavica, jedna krznarska radiona za izradu drugih kožnih predmeta. Po želji ustaša izrađivane su tu tašne i druge ženske stvari. Najviše se u toj radionici moralo izrađivati za glavne ustaške rukovodioce, časnike i druge, pa je mnogo takvih stručnjaka bilo sačuvano do kraja upravo zbog toga. Profesor Demajo je bio kemičar i radio je kao jedan od glavnih rukovodilaca poslova na izradi kože. Prije našeg pripremanja za bjekstvo, on je spremio za svakoga po jednu malu flašicu cijankalija. Mnogi su taj otrov zaista i popili jer su se uvjerali da ne mogu pobjeći zato što su bili opkoljeni od ustaša sa svih strana.

Pobjegli smo na slijedeći način:

Mi smo u Kožari dosta kasno doznali za konačne masovne likvidacije u St. Gradiški i u Ciglani Jasenovac. Sava je opet bila poplavila i svi su znaci bili, da će skoro uslijediti i likvidacija našeg logora, pa su se najprije pojedinci dogovarali, zapravo došaptavali, kako bi se moglo bježati, kojim pravcem, do žičane ograde ili na kapiju, noću ili danju, pojedinačno ili grupno sa navalom na stražare i sl. Nismo ipak znali, niti smo mogli slutiti kada će nas sve pobiti. Ne sjećam se koji je dan bio, kada je već skoro mrak pao, bio je izvršen napad zatočenika Kožare na ustašku stražu. Ja sam sa pet-šest zatočenika Kožare za tili čas bio već u vodi Save koja je poplavila polja a Nasip se još vidio. Ustaše su pucale na sve strane kudgod su pojedine grupe i pojedinci bježali, osobito prema Nasipu, do koga smo stigli samo još dvojica - Gavro Koen iz Zemuna i ja. Ni sada ne mogu znati kako smo uspjeli iz vode da preskočimo Nasip i spustili smo se u nabujalu brzu Savu. Pucali su za nama kada su opazili da plivamo. Dok sam bježao prema Nasipu nisam se osvrtao za sobom da vidim šta se iza mene događa. Preplivao sam nekako riječku i kada sam se na drugoj obali malo snašao, sa mokrom odjećom, nisam znao šta da počnem. Vikat i tražiti pomoć nisam smjao. Slušao sam pucnjavu pušaka i strojnica na drugoj strani Save, ali potjere za mnom nije bilo. Nisam znao ni gdje sam, niti sam bilo koga poznavao na toj strani Save.

Tako sam cijelu tu noć prošao skrivajući se oko zapuštenih i porušenih zgrada i štala, samo da me niko ne opazi. Bilo mi je užasno hladno, a nisam smio da skinem sa sebe bilo šta bojeći se, da me ko ne opazi, pa ne bih

mogao bježati. Drhtao sam. O spavanju nije bilo ni govora. Kad je počelo da se razdanjuje, popeo sam se u jednom šumarku na jedno drvo da se orijentišem i da bar vidim gdje se nalazim. Vidio sam na drugoj strani rijeke logor Jase-novac, a na ovoj strani rijeke samo brda. Krenuo sam prema tim brdima krijući se oprezno, ali sam ubrzo primjetio da idem prema željezničkoj pruzi i cesti. Na pruzi su stražarili Nijemci, pa sam zato čekao skriven u šumarku sve do noći. Onda sam sišao do jednog mostića preko potoka i došao sam do ceste kojom su malo zatim najednom prošli kamioni sa nekim vojnicima. Bila je mjesečina i sakrio sam se u sjeni jednog drveta dok su ti kamioni prošli.

Dva dana sam se tako skrivao. Na glad nisam ni mislio, niti na bilo kakvu hranu kako bi do nje došao. Jedna patrola je odjednom zapucala za mnom i ja sam odmah pobjegao u šumarak trčeći čas uzbrdo, a čas opet nizbrdo. Kad sam stigao na jednu čistinu, ugledao sam rijeku i pomislio sam prema pravcu toka, da je to bila Una. Tu je u blizini bio Crkveni dol /ili bok/. Kod zadnje kuće tog seoca, koje sam u mraku zaobišao, bio sam prisiljen da preplivam i tu rijeku. Bilo mi je jasno, da nisam u Bosni, nego još u Hrvatskoj. Zato se nisam mnogo ni predomišljao, zagazio sam u tu rijeku, koja je takodje bila nabujala, pa sam dubinu preplivao i pregazio do suprotne obale, a da me niko nije opazio. Bio sam sada jako umoran i, prirodno, opet moker. Opet sam se skrivao da se odmorim i sjeo sam pored jednog drveta. Ubrzo sam zadrijemao razmišljajući i odmarajući se iako sam bio moker. Najednom sam osjetio, da me je neko kundakom gurnuo i probudio me. Nisam mogao ništa progovoriti ni kada su me upitali ko sam i odakle sam došao. Odveli su me do neke stražarnice, koja nije bila daleko i tu su me ispitivali. Priznao sam da sam pobjegao iz logora, pa su me gledajući jedan drugog primili i kada su čuli kada i kako sam pobjegao, dali su mi odmah hranu, koju sam požudno jeo, a nisam znao ni šta jedem. To je bila neka seoska stražarnica, pa su stražari razmišljali šta da rade sa mnom. Neki su predlagali da me predaju Nijemcima /na što sam protrnuo/, a drugi nisu bili za to. Pošto sam se jelom bio malo okrijepio, rekao sam im da bi morao ići da obavim nuždu i dozvoliše mi da idem sa stražarom do rijeke. Tu sam nekako smogao toliko snage da gurnem stražara i skočio sam u vodu. Pregazio sam je i preplivao između vrba i izašao na drugu stranu. Bježao sam opet uzbrdo. Tako sam lutajući kroz šumu ipak stigao na Kozaru. To je bilo južno od Bos. Dubice. Došao sam do nekog porušenog i posve izgorjelog sela. Ime mu ne znam, jer u njemu nije bilo žive duše. Tu sam u jednoj porušenoj štali skinuo mokro odijelo da ga osušim. Mislio sam da sam tu siguran i da ću se moći odmoriti. Odjednom je poslije sat dva prošla kroz to popaljeno selo jedna patrola sa kapama, na kojima sam odmah zapazio crvenu zvijezdu. Srce mi je nekako čudno, jako, zakucalo, izgleda da sam i sam bio pocrvenio kada sam se njima javio.

Oni su me odmah prihvatili čim sam im rekao ko sam i kako sam pobjegao iz Jasenovca. Odveli su me do Komande i onda sam doznao, da je to jedna jedinica 11. niške brigade 45. divizije. Pristupio sam odmah njima. Još iste noći je ova brigada zauzela Dubicu. Komandir čete, jedan Srbijanac, bio je ranjen u nogu, a partizanska bolnica je bila oko 10 km daleko na brdu. Natovarili su ga idućeg jutra na konja i ja sam ga sa još tri partizana otpratio do bolnice. Usput sam na jednom brdu pogledao prema Jasenovcu i vidio sam kako ustaše pale barake logora sa pobijenim zatočenicima.

Poslije osvajanja Bosanske Dubice /odmah i Hrvatske Dubice/ brigada je išla dalje i 8. maja smo bili već u Zagrebu.

x

x   x

Podatke sam primio lično od druga Auferbera Mira u Kidronu /Izrael/ u stanu mošavnika* Salamona Altarca 25. decembra 1971. godine.

Da su prednji podaci tačno navedeni po mome pamćenju potvrdio je bivši logoraš svojim potpisom na originalu Sjećanja.

Dr Josef Konforti

---

x   Mošavnik - zadrugar.